

Вкладка ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

№ 5 (29) травень 2013

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ І УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ

Олег МАШЕВСЬКИЙ,

доктор історичних наук, професор Київського
національного університету імені Тараса Шевченка

У статті, приуроченій 65-й річниці заснування (14 травня 1948 р.) Держави Ізраїль, розглядається розвиток єврейського державницького руху, позиція щодо нього західноєвропейських держав, країн Близького Сходу, США і СРСР. Особливу увагу приділено ролі української радянської дипломатії у створенні молодого держави в особі політика, ученого, педагога Василя Якимовича Тарасенка.

Наприкінці XIX ст. під впливом розвитку єврейської національної свідомості з'явилася низка проектів щодо створення осередку для євреїв у Палестині. Єврейські мислителі обґрунтовували право свого народу на цю територію як історичну батьківщину.

Після єврейських погромів у Росії військовий лікар з Одеси Леон Пінскер видав у 1882 р. памфлет «Самоемансипація», у якому закликав до створення єврейської колонії в Палестині. Він навіть намагався скликати всесвітній конгрес

Теодор Герцель

з метою вирішення питання про надання частини палестинської території єврейському народові й організацію туди еміграції з Росії та Східної Європи.

У номері

СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ І УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ	1
РОЗШИРЕННЯ КОГНІТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ УЧНІВ НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК ВИКЛАДАННЯ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	6

Спецвипуск

ПРОБЛЕМНІ ЗАДАЧІ З ІСТОРІЇ. Для учнів 8—9-го класів

Анонс

- * **ЕТНІЧНІ ТА
ТЕРИТОРІАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВ-
СПАДКОЄМНИЦЬ
НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ
КОНФЕРЕНЦІЇ**
- * **ДО ПИТАННЯ
ПЕРІОДИЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ
ІСТОРІЇ**

Початок діяльності Всесвітньої сіоністської організації

Значну роль у єврейському державницькому русі відіграв віденський журналіст Теодор Герцель, який опублікував книгу «Єврейська держава», головні ідеї якої лягли в основу політичного руху під назвою сіонізм.

У 1897 р. в Базелі (Швейцарія) було проведено перший сіоністський конгрес, на якому утворили Всесвітню сіоністську організацію. Вона організувала єврейську колонізацію з Європи до Палестини, що значно посилилася на початку ХХ ст. водночас зі зростанням популярності доктрини сіонізму.

У період Першої світової війни перед сіоністами відкрилися нові можливості, оскільки воюючі сторони прагнули заручитися підтримкою єврейських фінансових кіл та залучити єврейських добровольців до своїх армій.

Значення та наслідки декларації Бальфура, прийнятої урядом Великої Британії

Другого листопада 1917 р. міністр закордонних справ Великої Британії А. Бальфур звернувся до лідера сіоністського руху Е. Ротшильда з листом-декларацією про підтримку ідеї встановлення в Палестині національного осередку для єврейського народу, який із часом мав стати «центром національної культури і національного життя».

Декларація Бальфура була внесена в текст мандата над Палестиною, наданого Великій Британії на конференції держав-переможниць у Сан-Ремо. Цей мандат було затверджено в 1922 р. Лігою Націй, що зумовило значне збільшення єврейської імміграції до Палестини (близько 300 тис. протягом 1919—1938 рр.). Зростання кількості євреїв у Палестині зустріло серйозний спротив арабського населення, яке складало більшість людності краю. Протистояння арабів і євреїв часом набирало кризового характеру.

Британський уряд розробляв різні плани для визначення статусу Палестини: поділ на арабську і єврейську частини; створення держави на федеративних засадах. Проте ні араби, ні євреї не сприйняли ці плани. Напередодні Другої світової війни Палестину охопила справжня громадянська війна. Наприкінці Другої світової війни радикальні сіоністи намагалися шляхом збройної боротьби проти членів британської адміністрації домогтися проголошення єврейської держави. Індивідуальний терор проти англійців та арабсько-єврейське протистояння стали серйозним випробуванням для Британської мандатної адміністрації в Палестині. У Лондоні вирішили відмовитися від мандата. 2 квітня 1947 р.

Міністерство закордонних справ Великої Британії повідомило про рішення уряду передати розв'язання палестинської проблеми до ООН.

Участь ООН у розв'язанні палестинського питання

Палестинське питання не раз розглядалося Організацією Об'єднаних Націй. Велика Британія, яка спиралася на підтримку арабських країн і прагнула зберегти своє домінування на Близькому Сході, наполягала на створенні в Палестині спільної арабсько-єврейської держави.

США та СРСР, маючи свої інтереси, хотіли витіснити Британію з цього регіону, спираючись на окрему єврейську державу, яку вони прагнули створити. Тому, незважаючи на жорсткі суперечності, що розгорталися між Вашингтоном та Москвою, вони разом зі своїми союзниками проголосували на Генеральній Асамблеї ООН 29 листопада 1947 р. за резолюцію про створення в Палестині двох окремих держав — єврейської (56 % території) та арабської (44 % її теренів).

Тим часом в Палестині розгорнулася арабсько-єврейська війна.

Бронечастини Арабського легіону перед нападом на Ізраїль. 1948 р.

Радянський Союз організував постачання зброї євреям.

У Москві сподівались, що оскільки більшість емігрантів у Ізраїль рушить із СРСР, то він буде їхнім союзником.

США ж, побоюючись, що єврейська держава обере прорадянську політику, переорієнтувалися на співпрацю з арабськими країнами. До того ж в умовах розгортання «холодної війни» Сполучені Штати уникали подальших суперечностей з одним зі своїх найближчих союзників — Великою Британією — і почали узгоджувати з нею свою близькосхідну політику.

Тому Вашингтон і Лондон спільно намагалися переглянути рішення про створення єврейської держави.

Василь Тарасенко та його роль у створенні Держави Ізраїль

Саме завдяки рішучим діям українського дипломата Василя Якимовича Тарасенка 65 років тому вдалося відстояти рішення про створення окремої, незалежної єврейської держави, і 14 травня 1948 р. постала Держава Ізраїль.

Василь Тарасенко (1907–2000)

В. Тарасенко народився 18 квітня 1907 р. у с. В'юниці (нині смт Сосниця Чернігівської обл.) в бідній селянській родині. Він закінчив історичний факультет Київського педагогічного інституту. У серпні 1944 — липні 1945 р. працював помічником голови міністра закордонних справ України Д. Мануїльського. В. Тарасенко із серпня 1945 р. перебував на дипломатичній роботі за кордоном, зокрема працював радником посольства СРСР у США, тимчасово виконував обов'язки посла. Був представником УРСР у Раді Безпеки й атомній комісії ООН.

Відомим у світових дипломатичних, державних та громадських колах В. Тарасенко став саме як голова делегації УРСР на спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН з палестинського питання, що працювала у квітні — травні 1948 р.

Згадана резолюція ООН від 29 листопада 1947 р. передбачала, що вона вступить у дію лише, якщо до 18 години 14 травня 1948 р. не буде прийнято іншого рішення. Тому США та Велика Британія домоглися скликання навесні 1948 р. Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї з палестинського питання. Вони, заручившись підтримкою 80 % делегацій, запропонували прийняти проект резолюції про створення в Палестині спільної арабсько-єврейської держави, проти чого виступав СРСР.

Вирішальні події розгорнулися 14 травня. Здавалося, ніщо не завадить прийняттю американсько-британської резолюції. О 17 год 30 хв голова

засідання, представник Аргентини доктор Арсе, обізвавши на півслові виступ голови делегації СРСР Андрія Андрійовича Громіка, щоб той не затягував час, заявив, що розпочинає проведення голосування. А. Громіко махнув рукою, мовляв, «*усе скінчилось, усі наші зусилля марні*».

Проте сталися цілком непередбачувані події. Для того щоб голова надав слово представнику однієї з делегацій, той повинен був встати й підняти табличку з назвою країни, яка стояла на його столі. Ця табличка була продовгуватої форми та досить масивною. Тому делегати називали її «колодою».

Голова делегації УРСР Василь Якимович Тарасенко несподівано, порушуючи всі регламентні норми, підвівся з місця і, грізно розмахуючи «колодою», рішуче підійшов до голови, промовляючи: «*I want to state my point of view*» (тобто я хотів би висловити свою точку зору). Однак він це сказав із сильним акцентом, тому «*point of view*» пролунало як «*point of you*», що означало безпосередню погрозу («я хочу поговорити про Вас»). Голова, доктор Арсе, подумав, що В. Тарасенко розпочне з ним бійку й вибіг із залу засідань, вигукуючи: «Поліціє, поліціє, мерщій сюди».

Тим часом В. Тарасенко вийшов на трибуну й експромтом проголосував промову, відверто затягуючи час. Коли доктор Арсе повернувся з поліцією, стрілка годинника вже перетнула 18.00. Це означало, що резолюція від 29 листопада 1947 р. вступила в дію і єврейський народ отримав свою державу — Ізраїль. Залунав грім аплодисментів та схвальних вигуків на адресу В. Тарасенка від делегацій Польщі, Чехо-Словаччини, Югославії, Білорусі та представників численної єврейської громади Нью-Йорка, де відбувалися засідання Генеральної Асамблеї.

Єврейська спільнота в Палестині та й в усьому світі сприйняла те, що сталося, як «подарунок долі», «справжнє чудо». Двотисячолітня мрія євреїв, розпоршених по всьому світові, здійснилась. Тієї ж

Перший прем'єр-міністр Ізраїлю Давид Бен-Гуріон 14 травня 1948 р. офіційно проголосив про створення держави Ізраїль.

ночі в Тель-Авіві було проголошено державу Ізраїль, створено перший Тимчасовий уряд на чолі з Давидом Бен-Гуріоном.

У своїх спогадах В. Тарасенко писав: *«Без мого виступу на терені Палестини було б утворено арабсько-єврейську державу, у якій євреї залишились би в меншості. Арабська більшість не дозволила б масового в'їзду до Палестини євреїв з інших країн».*

Єврейська громада Нью-Йорка подарувала В. Тарасенку Тору в золотій обкладинці, яку він, повернувшись до СРСР, передав у музей. Д. Бен-Гуріон запропонував В. Тарасенку погодитися прийняти звання «Почесний громадянин Ізраїлю», однак він, зі зрозумілих причин, відмовився. Єврейська преса писала, що ім'я Василя Якимовича Тарасенка мусить знати й благословляти у своєму серці кожен єврей.

Сучасний Ізраїль багато в чому формувався й на основі вихідців з України, які стали важливою частиною єврейського суспільства та політикуму. Євреї українського походження брали участь, зокрема, і в першій арабсько-ізраїльській війні 1948 р., допомігши Ізраїлю зберегти свою державність.

Науково-педагогічна діяльність В. Тарасенка

З 1950 р. В. Тарасенко працював у Київському державному університеті. У 1951 р. захистив кандидатську дисертацію «Боротьба делегації СРСР в атомній комісії ООН за заборону атомної зброї й запровадження міжнародного контролю над атомною енергією (1946—1949 рр.)».

Родина В. Тарасенка

У 1954—1956 рр. В. Тарасенко перебував у докторантурі Інституту історії АН СРСР. У цей час у нього стався інфаркт міокарда. Понад 10 місяців відбувалось інтенсивне лікування. Незважаючи на проблеми зі здоров'ям, Василь Якимович завершив і в 1959 р. блискуче захистив докторську

дисертацію на актуальну тему «Атомна проблема в зовнішній політиці США 1945—1949 рр.». Його монографія, присвячена цій тематиці, була однією з найбільш цитованих у американістів СРСР.

В. Тарасенко протягом 1951—1975 рр. завідував кафедрами: нової історії (1951—1954 рр.); нової історії та міжнародних відносин (1956—1961 рр.); нової та новітньої історії (1961—1975 рр.) Водночас він був ректором Народного університету міжнародних відносин у м. Києві, читав лекції в США та європейських країнах. У 1976—1986 рр. працював на посаді професора кафедри нової та новітньої історії історичного факультету.

Василь Якимович створив свою наукову школу американістів та істориків-міжнародників, виховавши 10 кандидатів історичних наук. Науковий учень В. Тарасенка — Борис Михайлович Гончар — з 1991 р. й дотепер завідує кафедрою нової та новітньої історії зарубіжних країн, продовжує традиції кафедральної школи американістів.

Багаторічні дружні зв'язки українського дипломата з громадою Ізраїлю

Коли В. Тарасенку було вже понад 90 років, його було обрано президентом громадського фонду «Україна — Ізраїль». Цей фонд багато зробив для розвитку економічних і культурних зв'язків між двома країнами.

У 1998 р. Василь Якимович разом із сином та дочкою побував у Ізраїлі й брав участь у святкуванні 50-річчя його державності. На зустрічі з ветеранами Другої світової війни він згадував події 1948 р. й зауважив, що не може навіть самому собі пояснити, як йому вдалося зробити те, що вже нікому не здавалося можливим. В. Тарасенко зауважував: *«Ми переповнені захопленням від побаченого та почутого... Так, дійсно, Ізраїль — це чудо, перлина Близького Сходу. Перетворені пустеля, пісок та каміння на квітучий сад... Я відчув захоплення й заздрість, але заздрість у гарному розумінні. Чому моя країна — Україна, що має природні багатства, не може повторити чудо Ізраїлю? Можу лише себе тішити мрією, що і в Україні станеться чудо...».*

Доля дала Василю Якимовичу 94 роки життя, більшість із яких він щиро служив українській дипломатії, історичній науці, активно брав участь у громадському житті.

18—19 жовтня 2012 р. кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету разом із посольством Держави Ізраїлю в Україні провели міжнародну наукову конференцію «Актуальні проблеми новітньої історії зарубіжних країн» (до 105-ї річниці від дня народження доктора історичних наук, професора Василя Тарасенка).

19 жовтня 2012 р. відбувся круглий стіл «Історичний досвід Держави Ізраїль: утворення та розвиток, зовнішня політика, українсько-ізраїльські відносини» за участю провідних дослідників з України та Ізраїлю.

Джерела та література

1. Архів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 1986—1987 рр., спр. 87, 123 арк.
2. Бузань В. Створення держави Ізраїль і міжнародне співтовариство // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. — 2011. — Вип. 100. — С. 4—6.
3. Головченко В. І. Тарасенко Василь Якимович // Українська дипломатична енциклопедія. — 2004. — Т. II. — С. 551.
4. Гончар Б. М. Вступне слово до круглого столу «Історичний досвід Держави Ізраїль: утворення та розвиток, зовнішня політика, українсько-ізраїльські відносини» // Матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми новітньої історії зарубіжних країн» (До 105-ї річниці з дня народження д. і. н., проф. В. Я. Тарасенка та 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною та Державою Ізраїль): Зб. наукових статей. — К., 2013. — С. 48—50.
5. Машевський О. Учений і дипломат // Київський університет. — № 6—7. — С. 7.
6. Тарасенко В. Я. Біля витоків створення Держави Ізраїль // Політика і час. — 1997. — № 5—6. — С. 87—94.
7. Тарасенко В. Я. В останні хвилини перед голосуванням // Політика і час. — 1997. — № 1. — С. 60—64.

Роль репатріантів у створенні Держави Ізраїль

Ізраїль створили й побудували репатріанти. Алія, або репатріація, в Ізраїль узагалі починає відлік з 1881 р., задовго до виникнення самої ідеї відтворення Держави Ізраїль.

Друга хвиля алії, у 1904—1914 рр., уже принесла на землі Палестини перших ідеологів нової держави — кібуцників. І далі, хвиля за хвилею, репатріанти акумулювали в Ерец Ізраель той людський ідеологічний і духовний потенціал, який потім і реалізовувався в державотворенні. Частково держава виникла як відповідь на Голокост, і далі ця ідея продовжувала існувати: якщо якимсь державам не потрібні наші люди з їхнім інтелектуальним, духовним, ідеологічним потенціалом, то вони потрібні Ізраїлю.

Люди їхали в Ізраїль, тому що вірили: вони будуть потрібні. Адже Державі Ізраїль спочатку не було чого запропонувати репатріантам, бо нічого ж не було. Держава Ізраїль пропонувала людині тільки самореалізацію та свої кордони, які теж потрібно було захищати.

(Іцхак Кармель Каган. Государство Израиль: динамика и развитие // Матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми новітньої історії зарубіжних країн» (До 105-ї річниці з дня народження д. і. н., проф. В. Я. Тарасенка та 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною та Державою Ізраїль): Зб. наукових статей. — К.: ЛОГОС, 2013. — С. 52—66. — С. 53)

«Історія України. Бібліотека»

Театральна майстерня вчителя історії та правознавства. Сценарії заходів

У посібнику проаналізовано етапи становлення, накреслено проблеми та перспективи розвитку шкільної театральної педагогіки в Україні. Практична частина збірки містить розробки театралізованих вистав і позакласних заходів з елементами театралізації з історії та правознавства, розрахованих на учнів 5—11-х класів. Усі розробки пройшли апробацію в загальноосвітніх навчальних закладах України.

Для вчителів історії та правознавства, керівників шкільних театральних гуртків, заступників директорів із виховної роботи, студентів педагогічних вишів.

З питань придбання книжок звертайтеся до регіональних представництв, безпосередньо до видавництва «Шкільний світ» за телефоном: 0(44) 284-24-50 або надіславши sms-повідомлення такого змісту: «Хочу замовити книжки» на номер (067) 408-84-73